

LOREDANA-MARIA ILIN-GROZOIU¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: calendar popular, plante de leac, boli, vindecare, Oltenia.

Ceremonialul culegerii plantelor de leac

Rezumat

Justificarea abordării prezentei teme ține de faptul că în Oltenia acest domeniu a fost insuficient cercetat și elucidat. Prin urmare, acest studiu își propune o succintă abordare a problemei medicinei populare din Oltenia, cu o atenție specială îndreptată asupra tradiției vindecării cu ajutorul plantelor de leac culese după un calendar precis, zilele și momentele zilei fiind respectate întocmai potrivit tradiției.

În lumea românească veche, tămăduitorul era încredințat că vindecarea bolilor sau a suferințelor depindea de îmbinarea elementelor naturale cu cele de magie, dar și cu ritualurile de esență religioasă (terapia prin credință). Terapeutul popular din comunitatea tradițională atribuia rol vindecativ atât plantelor de leac, mineralelor, alimentelor, animalelor, cât și descântatului popular terapeutic.

În scopul descrierii metodelor de tratare a bolilor cu ajutorul plantelor de leac am luat în considerare arealul etnografic oltenesc, folosind informațiile rezultate din cercetările noastre recente de teren. Întrebările despre etnoiatrie conținute în chestionare ne oferă date prețioase privind credințele populare și superstițiile circumscrise practicilor medicale, procedeele empirice de tratare a bolilor interne și externe efectuate de către localnicii din spațiul investigat și pot aduce unele contribuții la cunoașterea identității noastre naționale.

Pentru a evidenția importanța calendarului recoltării plantelor de leac am corelat anumite plante cu sărbători întâlnite în calendarul popular și am analizat, prin prismă etnologică, utilizările în spațiul etnografic oltenesc a remediilor naturiste bazate pe plante de leac în profilaxia și tratamentul bolilor.

¹ Institutul de Cercetări Socio – Umane „C. S. Nicolăescu – Ploșor”, Craiova.

Keywords: traditional calendar, remedy plants, illnesses, healing, Oltenia.

The Ceremony for Picking up Remedy Plants

Summary

The justification for approaching the present topic is related to the fact that, in Oltenia, this area has been insufficiently researched and elucidated. Thus, the present study endeavours a succinct approach on the traditional medicine from Oltenia, with a special attention diverted towards the healing with the help of the remedy plants, picked up according to a precise calendar, the days and the moments of the day being observed according to tradition.

In the old Romanian world, the healer was certain that the cure of some health conditions or the suffering depended on the combination between the natural elements with the magic ones, along with the religious ones (the therapy through faith). The traditional therapist from the traditional community was attributing a healing role both to the remedy plants, the minerals, the aliments, the animals, as well as the therapeutic traditional magic charm.

For the purpose of describing the methods for treating the diseases with remedy plants, there has been considered the ethnographic area from Oltenia, using the information resulted from our recent field research. The questions on ethnoiatry, contained by the questionnaires, offer precious data on the traditional beliefs and the superstitions encompassed in the medical practices, the empirical proceedings for treating the internal and external illnesses, used by the dwellers from the investigated space and can contribute to the understanding of our national identity.

For highlighting the importance of the calendar when the remedy plants are picked up, there were correlated certain plants with holidays from the traditional calendar, and there were analysed, from the ethnological perspective, the uses in the ethnographic space from Oltenia, the natural remedies based on plants, in the prophylaxis and the treatment of the illnesses.

Ceremonialul culegerii plantelor de leac

Rolul tămăduitor și taumaturgic al diferitelor vegetale a fost observat încă din zorii umanității. Viața omului primitiv în mijlocul naturii, în peșteri umede și întunecoase l-a determinat pe acesta să apeleze la tot ceea ce era un sprijin natural în lupta pentru supraviețuire.

Omul tuturor timpurilor, stăpânit de dorința de a înțelege și a se integra în armonia și ordinea naturii, i-a deslușit tainele, ceea ce a dus treptat la folosirea acestora. Culesul plantelor din natură și valorificarea acestora au oferit oamenilor culturii primitive și, ulterior, ai culturilor populare prilejul să conștientizeze calitățile tămăduitoare ale florei și șansa oferită suferindului de a realiza un potențial nou pentru vindecare și pentru îmbunătățirea sănătății la toate nivelurile. Folosind plantele în alimentația zilnică, omul a observat că fiecare dintre acestea au o anumită influență asupra organismului, astfel că, la nevoie, își reamintea de respectivele calități și le utiliza pentru vindecare.

În spațiul românesc, arta vindecării unor boli prin tratamente bazate pe preparate din plante are o veche și bogată tradiție. Fitoterapia, promovată prin tradiție și experiență practică constituie baza medicinei populare. Proprietățile curative ale plantelor au fost observate încă din Antichitate. Cunoștințele etnoiatrice primitive românești pe care le putem găsi la romani, traci și sciți demonstrează bogăția variată de obiceiuri românești în ceea ce privește medicina. Comoara de leacuri moștenită cu amplificări continue din generație în generație, deprinderile terapeutice experimentate mii de ani, au valențe multiple și ne pot conduce la cunoașterea unui fond original, ancestral².

Cunoștințele etnoiatrice au ajuns până în zilele noastre, suferind firește resemantizări. Majoritatea cercetătorilor care s-au aplecat în scrierile lor asupra analizei sistemului de cunoștințe al omului societății tradiționale despre individ și univers au ajuns la concluzia lui Ion I. Ioniță: „Sunt încercările poporului de reprezentare și explicare a fenomenelor naturii care acoperă distanța de la astre până la firul de iarbă și până la omul însuși. Evident aceste încercări cuprind elemente deosebite, învecinându-se aici reprezentările emoționale de fapte supraomenești, care deschid drumul spre religie, cu observațiile empirice care ne apropie de tehnică. Ele se întrepătrund aproape continuu și dau o fizionomie particulară și o realitate distinctă acestui grup de cunoștințe populare. [...] Așa cum se înfățișează, cu unitatea lor actuală în viața satului, datele acestea alcătuiesc, în totalitatea lor, o reprezentare a lumii, pe deosebite trepte de mentalitate, reprezentare cu care societatea își caută potrivirea în toate articulațiile sale. Raportul acesta e fundamental și are un dublu sens. El poate merge de la societate spre reprezentare, proiectând în aceasta particularitățile vieții grupului. El poate merge și de la reprezentare spre societate, modelând formele de organizare sau de activitate socială după

² Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *The traditional nourishment – support of a healthy life and the human activity*, în volumul „Identities in Globalization. Intercultural Perspectives” editori Iulian Boldea și Cornel Sigmirean, Târgu Mureș, Arhipelag XXI Press, 2020, pp. 242-250; Eadem, *Unguente izvodite de leucitorii populari din Oltenia*, în „Memoria Ethnologica”, nr. 76-77/2020, pp. 20-29; Eadem, *The contribution of hive products in the prophylaxis and treatment of diseases*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 21/2020, Târgu-Mureș, pp. 1211-1218.

elementele de înțelegere pe care le cuprinde. În deslușirea acestui raport stă sarcina de căpetenie a cercetării în domeniul nostru. Ea ne poate duce, în privința aceasta, până la determinarea unor planuri de vechime deosebită pe care s-ar așeza reprezentări și elemente sociale corespondente”³.

Calendarul recoltării plantelor medicinale format în contextul culturilor arhaice era parte componentă a calendarului popular, instrument de măsurat timpul, creat și în baza repetării ciclului vegetal al naturii. Uimit de ritmicitatea cosmică, de regenerarea anuală a energiilor vitale ale naturii, dar și de modul în care propria existență intra în cadență cu ritmul cosmic, omul arhaic a construit și dezvoltat propriile modalități de adecvare și de racordare la disponibilitățile de manifestare ale fenomenelor mediului înconjurător.

Simion Florea Marian arăta: „Românul de la țară care n-a ajuns încă până la acel grad de cultură ca să poată ceti și ști din cărți astronomice, de pe termometre, barometre și din calendare schimbarea timpului, se mulțumește cu experiența și cu ceea ce a moștenit de la străbunii săi, carii l-au învățat a cunoaște când e vreme bună și când rea, și cum are să se poarte ca să nimerească mai bine cu semănăturile sale, să n-aibă nici o scădere într-însele. (...), El știe pe de-a rostul toate sărbătorile lunare sau fixe de peste an, care după care urmează și câte zile sunt de la o sărbătoare până la cealaltă. Ce se atinge de sărbătorile numite anuale sau mutabile, încă nu se prea îngrijește știind prea bine că, mergând la biserică, preotul o să le spuie poporului adunat, și iată că și cu aceste e în curat. Pentru dânsul acela e calendarul adevărat care îi spune cu acuratețe schimbarea timpului, când va ploua și când va fi vreme bună (...). Așa un calendar însă nime nu i-l poate face mai bine și mai nimerit, de cum și-l face el singur”⁴. De aici rezultă clar ideea că una din caracteristicile fundamentale ale omului vechilor societăți tradiționale este aceea de a trăi într-o lume care își planifica toate activitățile economice și spirituale pe anotimpuri, luni, săptămâni, zile și momente ale zilei potrivit calendarului popular ce rostuieste viața și lucrul. Rânduială a vremii, calendarul popular recomandă sau interzice, stabilește timpul optim pentru culesul plantelor de leac, pentru practicile magico-rituale, vrăji și farmece.

„Prin coerența sa, calendarul, sau mai bine spus, calendarele populare ofereau modele de comportament mitico-magic esențiale, răspunsuri pentru numeroase dintre dilemele în care se afla individul, care în acest fel era bine ancorat într-o realitate altminteri ostilă. Lipsit de excese și redundanțe, calendarul popular era un însoțitor indispensabil al țaranului, o grilă de comportament cotidian suprapusă cu precizie peste modelele consacrate ale patronilor zilei”⁵, afirmă Antoaneta Olteanu.

Perceput ca sacru, calendarul recoltării plantelor de leac, era cu rigurozitate respectat în vechile culturi. Culegerea plantelor alimentare varia în funcție de data începutului perioadei de vegetare, de condițiile meteorologice și de alți factori ai tradiției. La nivelul mentalului colectiv, timpul și ritualul recoltării plantelor de leac conferă acestora calități tămăduitoare, virtuți magice, apotropaice și divinatorii. Plantele de leac erau culese după un calendar precis,

³ Ion I. Ionică, *Reprezentarea cerului*, în „Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale“, București, 1944, pp. 9-10.

⁴ Simion Florea Marian, *Calendarul popular. Credințe, datine și moravuri române* în „Familia“, an XIII, nr. 41/1877, pp. 481-482.

⁵ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, ediția a II-a, București, Editura Paideia, 2009, p. 14.

zilele și momentele zilei fiind respectate întocmai potrivit tradiției. Aceste zile erau situate în apropierea echinocțiilor de primăvară și de toamnă și a solstițiului de vară, când ciclul vegetațional își atinge pragul de maximă potențialitate. Aceste fenomene astronomice erau indispensabile pentru întocmirea calendarului. Totodată, calendarul popular preciza și locurile favorabile recoltării. Persoanele care culegeau trebuiau să fie curate trupește și sufletește, să rostească anumite cuvinte și formule magice în momentul recoltării, să aibă o anumită ținută vestimentară etc.

Zilele când se culegeau plantele de leac erau grupate în preajma sărbătorilor care determină trăire colectivă în timp sacru. M. Pop vorbea despre rolul sărbătorii, acela de a restabili o legătură permanentă între toate nivelele temporale și spațiale: „Timpul este neîntrerupt și pentru a-l putea înțelege, oamenii l-au tăiat în felii și au creat Anul; pe felii este o tăietură: această tăietură este sărbătoarea”⁶.

În directă relație cu sărbătoarea trebuie pus sacrificiul vegetal: „Această acțiune cu funcție rituală la bază, desacralizată în timp, este primul sacrificiu vegetal cu rol de «primiții» (primele roade, primele fructe sunt ale Domnului, precum primul animal născut), care oferea și garanția de puritate, calitate absolut necesară în orice moment de trecere din cadrul complexelor rituale ample care reglementează existența umană”⁷.

În continuare vom corela anumite plante cu sărbători întâlnite în calendarul popular. De asemenea, ne propunem să analizăm, prin prismă etnologică, pe baza informațiilor furnizate de performeri, rezultate din cercetările noastre de teren, utilizările în spațiul etnografic oltenesc a remediilor naturiste bazate pe plante în profilaxia și tratamentul bolilor. În arealul cercetat, întrebuițarea pe scară largă a plantelor de leac poate fi o consecință a disponibilității în zonă a acestora crescute în natura spontană. Toate părțile plantelor au fost citate ca fiind importante în vindecarea bolilor, frunzele fiind cele mai utilizate, urmate de întreaga plantă.

Pentru arealul cercetat, informațiile sunt puține și provin din răspunsurile la chestionarele inițiate de Hașdeu, Densușianu, Speranția la începutul secolului al XX-lea și din lucrările de specialitate apărute⁸. De aceea, vom folosi informațiile furnizate de performeri,

⁶ M. Pop, *Folclor românesc*, vol. I. București, Editura Grai și Suflet, 1998, p. 259.

⁷ Sabina Ispas, *Mărțișorul și relațiile lui cu timpul sacru*. în „Sub semnul mărțișorului“, (coord. Varvara Buzilă), Chișinău, 2015, pp. 41–55.

⁸ Cu titlu exemplificativ, iată care sunt principalele studii și articole care oferă date despre obiceiurile medicale din spațiul carpato-danubiano-pontic: D. Lupașcu, *Medicina babelor. Adunare de descânțece, rețete, doftorii și vrăjitorii băbești*, în „Analele Academiei Române“, Seria II, tom XII, Memoriile Secțiunii Literare, București, 1889-1890, pp. 1-29; M. Lupescu, *Medicina populară. Boalele principale cunoscute de popor și cum se lecuiesc boalele*, în „Șezătoarea“, I, 1892, pp. 15-17, pp. 55-56, pp. 79-82, pp. 116-121, pp. 251-256; II, 1893-1894, pp. 19-21, pp. 69-72, pp. 128-134; III, 1894-1895, pp. 12-14, pp. 174-177; M. Leon, *Botanica medicală a țaranului român*, în „Arhiva Societății Științifice și Literare“, Iași, X, 1899, pp. 54-80; Alexandru Buiu, *Plantele noastre medicinale*, Timiș, 1904; S. Florea Marian, *Botanica poporană română*, vol. I, II, III, ediții îngrijite de Aura Brădățan, Suceava, Editura Academiei Române, 2010; Alexandru Borza, *Plantele de leac*, Orăștie, 1908; Idem, *Cultivarea plantelor de leac*, în „Orientul român“, Blaj, 1918, pp. 22-28; Idem, *Plantele de leac, comoara săracilor*, în „Gazeta poporului“, Sibiu, 1919, pp. 5-22; Idem, *Flora grădinelor țărănești române II. Plantele de podoabă, leac, de farmece și credințe*, în „Bul. Grăd. Bot.“, Cluj, an V (1925), nr. 3-4, pp. 49-74; V. Bianu, *Doctor de casă sau dicționarul sănătății*, București, 1910; Tudor Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului*, București, 1911; Artur Gorovei, M. Lupescu, *Botanica poporului român*, 1915; J. Pop-Câmpeanu, *Pricinuitorii boalelor. Plantele de leac*, București, 1921; G. Ciaușanu, G. Fira, C. Popescu, *Culegere de folclor din județul Vâlcea și împrejurimi*, în „Analele Academiei Române“, vol. XXXV, 1928, pp. 244-250; Ion Aurel Candrea, *Folclor medical român comparat. Privire*

rezultate din cercetările noastre de teren. Trebuie menționat faptul că prima abordare etnologică a fenomenului medical în Oltenia este lucrarea doctorului Ch. Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei* apărută în anul 1925⁹.

Potrivit calendarului popular, zilele de primăvară când se culeg plantele de leac sunt: *Săptămâna Cailor lui Sântoader, Florii, Joimari, Sângiorz*, cele de vară: *Ispas, Săptămâna Rusaliilor, Sânziene, Circovii de Vară*, iar zilele de toamnă sunt: „Pobrejeniile“ („Obrejeniile“) *Sântămărie Mare, Sântămărie Mică, Ziua Crucii*.

Iarba mare, homan, oman (Inula helenium L.) se culege în *Vinerea Sântoaderului*, zi consacrată de mediile folclorice în prima săptămână a Păresimilor. Această săptămână, destinată în întregime cultului cabalin al Sântoaderului, concentrează o serie de ritualuri cu valențe purificatoare, apotropaice și etnoiatrice. Plantă, cu multiple valorificări, atașată unor momente importante ale ciclului calendaristic, iarba mare este culeasă după un ritual străvechi. Secvențele ce compun acest ritual pot fi desprinse cu ușurință dintr-o relatare din județul Mehedinți: „În săptămâna Sântoaderului, vineri spre sâmbătă, femeii bătrâne, iertate și curate, cu părul despletit, scot din pământ rădăcinile de iarba mare și țin o lumânare aprinsă în mână. Pe vremuri erau dezbrăcate în pielea goală. Pe drum, nu vorbesc între ele, își fac doar semne. Să nu se audă voci. După ce le scot, pun în loc și lasă acolo aluat frământat de ele și sare și spun: *Neața, iarba mare! Eu îți dau aluat și sare, / Tu dă-mi cozi pe spinare*. Acoperă locul cu grijă ca să nu piară iarba mare și să aducă boală și necazuri tot anu. Pe cap femeile se spală cu iarba mare înainte de ivirea zorilor, dacă nu, Cailor lui Sântoader vin și încurcă părul în cap. Se pot spăla toți din familie“¹⁰. Mânia Cailor lui Sântoader poate fi contracarată într-un anumit context temporal, prin reactivarea virtuților unor vegetale consacrate de codul magic. Momentul propice culegerii acestei plante este noaptea Sântoaderului, ritualul fiind consolidat și prin puterea cuvântului. Moment ritual de vârf, spălătul pe cap, vizează starea de purificare „articulând totodată ascendera într-un nou segment de timp, cu totul deosebit, caracterul liminal fiind pus în valoare și de ritul trecerii fetelor, după spălat, pe sub un rug“¹¹.

O altă informație care relevă un scenariu asemănător, surprinde aportul vegetalului în împlinirea fizică: „Înainte de răsăritul soarelui, sâmbătă de Sântoader, fetele, primenite și gătite, scot din pământ rădăcina de homan cu care se spală dimineața pe cap și rostesc: *Toadere, Toadere / Dă costița părului / Ca pe coada calului*. Plătesc homanul și lasă în locul de unde l-au scos sare și mălai. Să fie bun de leac, homanul trebuie cules din locuri curate și de unde să nu se fi auzit cântatul cocoșilor. La întoarcere, fetele trebuie să nu fie văzute. Flăcâii care le urmăresc le țin calea cu ulcioare goale și le spun să rămână fără păr ca și ulcioarele de la ei din mână. În săptămâna Sântoaderului, când spală, femeile pun la capul albiei o bucată de rădăcină de iarba mare ca să nu le facă rău Cailor lui Sântoader“¹². Sarea, element binecunoscut, întâlnit

generală. Medicina magică, București, 1944; reeditare, Iași, Editura Polirom, 1999, Gr. Rigo-Grigoriu, *Medicina poporului*, București, 1907; Camelia Burghel, *În numele magiei terapeutice*, Zalău, Editura Limes, 2000; Antoaneta Olteanu, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, Editura Paideia, 1998, Nicoleta Coatu, *Structuri magice tradiționale*, București, Editura Bic All, 1998.

⁹ Ch. Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, Scrisul Românesc, 1925.

¹⁰ Inf. Hermina Sârbu, 73 de ani, localitatea Izimșa, jud. Mehedinți, 2020.

¹¹ Marcela Bratiloveanu Popilian, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul orthodox și practica populară*, Piatra Neamț, Editura „Constantin Matasă“, 2001, p. 109.

¹² Inf. Eugenia Ban, 74 de ani, localitatea Ruda, jud. Vâlcea, 2021.

și în alte obiceiuri de peste an, precum și în cele legate de momentele cruciale ale vieții omului, se implică în regenerarea podoabei capilare și promovarea sănătății. La Risipiți, jud. Dolj, o parte din iarba mare folosită la spălat, o șuviță de păr și sarea se îngropau într-un loc curat, ferit, în credința că fata va fi sănătoasă tot anul și că îi va crește părul lung și mătăsoș¹³.

Iarba mare, alături de alte plante din flora spontană, este o plantă de leac, cu virtuți terapeutice, manifestate în timp marcat într-un moment prielnic al ciclului calendaristic. Trebuie menționat faptul că aceste momente sunt faste și altor practici rituale și magice ce vizează integritatea fizică și spirituală a individului.

În medicina tradițională din Oltenia, iarba mare este recomandată pentru acțiunea expectorantă și de calmare a tusei sub forma decoctului: „Peste două lingurițe de rădăcină de iarba mare mărunțită punem o cană cu apă clocotită. După zece minute strecurăm și bem câte două căni în fiecare zi”¹⁴; în durerile de măsele „e bun fumul de rădăcină de oman”¹⁵; în vederea ameliorării tusei, „rădăcina de iarba mare se fierbe în vin”¹⁶. Această plantă are și acțiune diuretică și coleretică.

Virtuțile terapeutice ale *frăsinelului* erau valorificate în ajunul zilei de *Sfântul Gheorghe, Sânziene* sau de *Înălțarea Domnului*. Planta era considerată sfântă, iar obiceiul de promovare a sănătății purta numele plantei, *Frăsinelul*, și se desfășura cu respectarea anumitor prescripții: „În ajun de *Ispas*, oamenii bolnavi, mergeau în frăsinet. Se duceau și dormeau acolo unde crește buruiana și luau cu ei o oală nouă. Oala o lăsau toată noaptea sub buruiană. Și ei dormeau lângă ea. Dimineața se uitau în oală: dacă găseau verdeață, flori, însemna că bolnavul se tămăduia; dacă găseau pământ ori florile erau uscate, era semn că va muri curând”¹⁷. Informația etnologică din Oltenia confirmă observația potrivit căreia acest obicei de tip arhaic recomandă de fapt circumscrierea lui ciclului calendaristic, punând în evidență momente de maximă concentrare rituală. La Perișor, jud. Dolj: „În ajun de Sfântul Gheorghe sau Sânziene cei pociți erau spălați și primeniți, suiți în căruțe și duși unde era frăsinelul. Primul ajuns se așeza lângă un fir care creștea singur, al doilea lângă două fire și tot așa. În locul firelor culese se puneau sare și pâine. Lângă frăsinel se puneau un vas nou cu apă neînchepută care se lăsa acolo peste noapte. Dimineața, când se scoală, dacă foile sunt verzi, atunci bolnavul își revine cu sănătatea. Dacă se usucă, semnele nu sunt bune”¹⁸. Acest obicei de tip arhaic, practicat în Oltenia în diferite momente ale ciclului calendaristic, promovează un scenariu cu valențe terapeutice și de divinație.

Cutcurigul, bojoțel, cucurig, spân, spânz se culegea de Sânziene, zi ce marchează solstițiul de vară și sărbătoare care pune în evidență o simbolică solară. Planta, cu o gamă largă de atribute, era recoltată ritual, cu respectarea anumitor reguli. O relatare din Chilia, jud. Olt, este edificatoare în acest sens: „În zorii zilei, marțea din săptămâna Rusaliilor, omul (bărbat sau femeie) scoate din pământ spânzul, dezbrăcat în pielea goală. Se poate duce și joi, dar ca

¹³ Inf. Rodica Mocanu, 62 de ani, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

¹⁴ Inf. Silvia Iancu, 80 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2021.

¹⁵ Inf. Maricica Chiriță, 84 de ani, localitatea Bascov, jud. Dolj, 2020.

¹⁶ Inf. Elena Nițu, 68 de ani, localitatea Prundeni, jud. Vâlcea, 2020.

¹⁷ Inf. Maria Isac, 76 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2020.

¹⁸ Inf. Ștefan Vâlcan, 54 de ani, localitatea Perișor, jud. Dolj, 2013.

să fie bună de leac, e mai bine marți. Pe drumul de întoarcere nu se vorbește¹⁹. Valențele terapeutice ale plantelor sunt activate apelând la tăcerea rituală și nuditate. Potrivit mentalului colectiv, spânzul cules în aceste zile din Săptămâna Rusaliilor dobândește calități tămăduitoare și virtuți magice. Spânzul este încorporat în baze de unguente și alifii și este indicat contra reumatismului, artrozelor, dermatitelor, eczemelor, degerăturilor și nevralgiilor: „Dacă ai reumatism, e bun unguentul de spânz. Acum îl putem cumpăra de la Plafar, dar pe vremuri îl făceam în casă. Mă ung în fiecare zi cu el. Eu așa știu rețeta: se încinge pe foc, într-un vas, 200 g untură de porc proaspătă și nesărată. Când untura sfârâie, se pune o mână de plantă de spânz. Se lasă la foc mic să clocotească câteva minute. Se lasă până a doua zi, se încălzește iar, se strecoară prin tifon, se pune și o lingură de miere și 50 g ceară albă sfărâmată. Se păstrează la rece în borcănășe. Poți pune un tifon după ce te ungi și lași până a doua zi. Acum, în locul unturii se pune vasilina²⁰.

Tătăneasă, tătăneață, iarba lui Tatină, titineață, iarba voinicului, este culeasă potrivit unui ritual respectat cu strictețe în *Săptămâna Rusaliilor*. O relatare provenită din Corlate, jud. Dolj relevă valențele terapeutice ale acesteia: „În marțea din *Săptămâna Rusaliilor*, femeia identifica și însemna locul unde se găsea tătăneasă. Vineri, până în răsăritul soarelui, femeia făcea 15 mătâni și spunea: *Doamnă, Iarba lui Tatin, / Nu te iau pe stricat, / Ci te iau pe tomnit, / Să strângi carne la carne, / Os la os, / Să le faci cum au fost!* Fiartă și amestecată cu făină de orz și mai spui și un descântec când tratezi fractura²¹. Tătăneasă, alături de alte plante, înzestrate cu o seamă de valori, apare direct implicată în tehnici magice menite să promoveze sănătatea individului și să contracareze acțiunile maleficului, ale Ielelor, deosebit de active în Săptămâna Rusaliilor. Resemnate că forțele lor sunt învinse de plante, Ielele recunosc: „*Dacă n-ar fi lăsat Dumnezeu/ Leuștean și odolean/Avrămeasă și tătăneasă/ Ar fi lumea toată a noastră*“²².

Dumbravnicul se culege în miercurea din a patra săptămână după Paști după un ritual respectat cu strictețe: „Femei bătrâne pleacă torcând în pădure să culeagă dumbravnic. Când se întorc acasă pun pe gard câte un fir pentru fiecare din familie. A doua zi, dacă firele sunt toate verzi, familia va fi sănătoasă. Dacă vreun fir este pălit, acel din familie căruia i-a fost sortit, va muri“²³.

În ziua de Sânziene (24 iunie) se culege *palma Maicii Precista (poala Sfintei Mării)*. Ritualul se face după un ritual străvechi: „La miezul nopții, femeile bătrâne, curate, se spală și culeg planta care e bună pentru durerile de ciclu. Mai înainte, femeia care culegea planta se dezbrăca în pielea goală“²⁴.

Tot la Sânziene se culege planta de leac numită drăgaică (sânziană) în cadrul unui ritual anume: „De Sânziene, până în răsăritul soarelui, femeile dezbrăcate și cu părul desfăcut pleacă și culeg buruiana bună de leac pentru cei cu friguri și gălbinare. În timp ce culeg, fetele nemăritate se spală cu roua de pe flori și rostesc: *Apucai pe potecă necălcată/ Pe rouă nescuturată/ Dragoste adunând/ Pe mine aruncând*. Din bătrâni știu că cine se îmbolnăvește

¹⁹ Inf. Gheorghita Cochintu, 55 de ani, localitatea Chilizii, jud. Olt, 2020.

²⁰ Inf. Ioana Neață, 68 de ani, localitatea Frățila, jud. Dolj, 2021.

²¹ Inf. Elena Ionescu, 70 de ani, localitatea Corlate, jud. Dolj, 2020.

²² Inf. Elena Gusatu, 74 de ani, localitatea Cezieni, jud. Olt, 2021.

²³ Inf. Gabriela Florescu, localitatea Crasna, jud. Gorj, 2021.

²⁴ Inf. Viorica Sârbu, 82 de ani, localitatea Lunca, jud. Gorj, 2020.

acum, leac nu are²⁵.

Gheara găii, unghia găii este culeasă în lunile mai-iulie, iar pentru eficacitatea acesteia în tămăduirea bolilor se impun anumite norme: protagoniștii sunt doi copii de sex diferit, depunerea ofrandelor, arderea rădăcinei plantei: „În iunie se scoate din pământ rădăcina de gheara găii de doi copii, fată și băiat. La schimb, în locul rădăcinilor, pun sare și pâine și spun: *Noi îți dăm pâine și sare/Tu să ne dai leacurile tale*. Rădăcina se ardea pe cărbuni aprinși, dar să nu îi modifice forma. Ce rămânea se fărâmița și se tratau bubele la nevoie²⁶; la Cârna, jud. Dolj: „Pentru bolile la plămâni sunt bune ceaiurile din gheara găii întregă²⁷.

Alunele de pădure care sunt folosite ca leac pentru vindecarea bolilor sunt culese în ziua „Pobrejeniiilor“, „Obrejeniiilor“ peste care se suprapune sărbătoarea creștină din 6 august „Schimbarea la Față“. Pentru leac se recomandă să fie culese „mai ales de femei care în pădure se dezbracă în pielea goală, se închină alunului și lui Dumnezeu și culeg alunele în tăcere, nu vorbesc între ele. Peste an, le folosesc la dureri de stomac și împotriva frigurilor²⁸. Alunele de pădure relevă valențe terapeutice, cu precădere la *Probejenie*, sărbătoare care marchează în Calendarul popular hotarul între vară și toamnă. Tot acum se recoltează și alte plante de leac: leușteanul, usturoiul, avrămeasa.

Într-o societate de tip tradițional există tendința de a se păstra obiceiurile, ceea ce a determinat, în timp, conservarea acestora chiar și după ce și-au pierdut ori și-au modificat sensul.

Întreaga viață a omului a fost și este marcată de sărbători și obiceiuri populare ale căror semnificații pot fi prezentate cu ajutorul structurii calendarului care constituie o dovadă a participării acestuia la sacrul zilei. Putem afirma că filele calendarului în care și-au găsit reflectate reprezentările societății despre cosmos, natură și despre lume oferă certitudinea că tradiția este un fenomen viu și sfătuitor.

²⁵ Inf. Eugenia Raicea, 84 de ani, localitatea Drănic, jud. Dolj, 2020.

²⁶ Inf. Doina Dinu, 74 de ani, localitatea Ploșoru, jud. Gorj, 2021.

²⁷ Inf. Alexandra Matei, 88 de ani, localitatea Cârna, jud. Dolj, 2020.

²⁸ Inf. Elena Toma, 87 de ani, localitatea Silea, jud. Vâlcea, 2020.

Bibliografie

- Anastasiu, E.**, *În lumea plantelor de leac*, București, Editura Caleidoscop, 1968.
- Bianu, V.**, *Doctor de casă sau dicționarul sănătății*, București, 1910.
- Borza, Alexandru**, *Plantele de leac*, Orăștie, 1908; Idem, *Cultivarea plantelor de leac*, în „Orientul român”, Blaj, 1918, *Plantele de leac, comoara săracilor*, în „Gazeta poporului”, Sibiu, 1919, *Flora grădinilor țărănești române* II. Plantele de podoabă, leac, de farmece și credințe, în „Bul. Grăd. Bot.”, Cluj, an V (1925), nr. 3-4.
- Bratiloveanu Popilian, Marcela**, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul orthodox și practica populară*, Piatra Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2001.
- Buiu, Alexandru**, *Plantele noastre medicinale*, Timiș, 1904.
- Burghele, Camelia**, *În numele magiei terapeutice*, Zalău, Editura Limes, 2000.
- Candrea, Ion Aurel**, *Folclor medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944; reeditare, Iași, Editura Polirom, 1999.
- Ciașanu G., Fira G., Popescu C.**, *Culegere de folclor din județul Vâlcea și împrejurimi*, în „Analele Academiei Române”, vol. XXXV, 1928.
- Coatu, Nicoleta**, *Structuri magice tradiționale*, București, Editura Bic All, 1998.
- Gorovei Artur, Lupescu M.**, *Botanica poporului român*, 1915.
- Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria**, *The traditional nourishment – support of a healthy life and the human activity*, în volumul „Identities in Globalization. Intercultural Perspectives” editori Iulian Boldea și Cornel Sigmirean, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2020.
- Eadem**, *Unguente izvodite de lecuitorii populari din Oltenia*, în „Memoria Ethnologica”, nr. 76-77/2020; Eadem, *The contribution of hive products in the prophylaxis and treatment of diseases*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 21/2020, Târgu-Mureș.
- Ionică, Ion I**, *Reprezentarea cerului*, în „Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale”, București, 1944.

- Ispas, Sabina**, *Mărțișorul și relațiile lui cu timpul sacru*, în *Sub semnul mărțișorului*, (coord. Varvara Buzilă), Chișinău, 2015.
- Leon, M.**, *Botanica medicală a țaranului român*, în „Arhiva Societății Științifice și Literare“, Iași, X, 1899.
- Lupașcu, D.**, *Medicina babelor. Adunare de descânțece, rețete, doftorii și vrăjitorii băbești*, în „Analele Academiei Române“, Seria II, tom XII, Memoriile Secțiunii Literare, București, 1889-1890.
- Lupescu, M.**, *Medicina populară. Boalele principale cunoscute de popor și cum se lecuiesc boalele*, în „Șezătoarea“, I, 1892.
- Marian, Simion Florea**, *Calendarul popular. Credințe, datine și moravuri române* în „Familia“, an XIII, nr. 41, 1877.
- Idem**, *Botanica poporană română*, vol. I, II, III, ediții îngrijite de Aura Brădățan, Suceava, Editura Academiei Române, 2010.
- Olteanu, Antoaneta**, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, Editura Paideia, 1998.
- Eadem**, *Calendarele poporului român*, ediția a II-a, București, Editura Paideia, 2009.
- Pamfile, Tudor**, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului*, București, 1911.
- Pop, M.**, *Folclor românesc*, vol. I. București, Editura Grai și Suflet, 1998.
- Pop-Câmpeanu, J.**, *Pricinuitorii boalelor. Plantele de leac*, București, 1921.
- Rigo-Grigoriu, Gr.**, *Medicina poporului*, București, 1907.

Performerii și localitățile cercetate

Izimșa, jud. Mehedinți: Sârbu Hermina, 73 de ani.
Ruda, jud. Vâlcea: Ban Eugenia, 74 de ani.
Risipiți, jud. Dolj: Mocanu Rodica, 62 de ani.
Greci, jud. Olt: Iancu Silvia, 80 de ani.
Bascov, jud. Dolj: Chiriță Maricica, 84 de ani.
Prundeni, jud. Vâlcea: Nițu Elena, 68 de ani.
Chilii, jud. Olt: Cochințu Gheorghita, 55 de ani.
Frățila, jud. Dolj: Neață Ioana, 68 de ani.
Corlate, jud. Dolj: Ionescu Elena, 70 de ani.
Cezieni, jud. Olt: Gusat Elena, 74 de ani.
Crasna, jud. Gorj: Florescu Gabriela, 72 de ani.
Lunca, jud. Gorj: Sârbu Viorica, 82 de ani.
Drănic, jud. Dolj: Raicea Eugenia, 84 de ani.
Silea, jud. Vâlcea: Toma Elena, 87 de ani.
Ploșoru, jud. Gorj: Dinu Doina, 74 de ani.
Cârna, jud. Dolj: Matei Alexandra, 88 de ani.
Gângiova, jud. Dolj: Isac Maria, 76 de ani.
Perișor, jud. Dolj, Vâlcan Ștefan, 54 de ani.